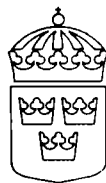

Konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU12

Vallagsfrågor, m.m.

1988/89
KU12

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet fem motioner. Två gäller krav på ändrade regler i vallagen vad gäller budröstning genom vårdare. Tre gäller förslag om slopande av övre åldersgränser för bl.a. nämndemän. Utskottet har avstyrkt motionerna rörande budröstning samt föreslagit att motionerna rörande åldersgränser förklaras besvarade. En reservation (m, fp, c, mp) föreligger (budröstning).

Motionerna

1986/87:K504 av Margareta Andrén och Lars Ernestam (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i tillämpliga lagar och förordningar så att ingen övre åldersgräns fastställs för innehav av offentliga uppdrag.

1987/88:K20 av Börje StenSSon m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i vallagen att kraven på budröstning skärps i enlighet med vad vi har angett i motionen.

1987/88:K501 av Margareta Andrén och Lars Ernestam (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i tillämpliga lagar och förordningar så att ingen övre åldersgräns fastställs för innehav av offentliga uppdrag.

1987/88:K506 av Nils T Svensson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de författningsreglerade åldersgränserna för vissa uppdrag.

1987/88:K701 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att 11 kap. 3 § vallagen skall ha följande lydelse:

3 §

Väljare som -- -- fyllt 18 år.

Vårdare är den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag.

Sådan valsefelsförsändelse -- -- följande sätt.

Väljare lägger -- -- för dem.

Vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren.

Vittne skall -- -- vara vittne.

Motionerna

I motion 1987/88:K20 av Börje Stensson m.fl. (fp), som väckts med anledning av proposition 1987/88:32 om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen, vilka avsåg förändringar rörande avskaffande av institutet omyndigförklaring (KU 1987/88:33), anser motionärerna att när rösträtten utsträcks till att också omfatta de personer som i dag är omyndigförklarade måste en sådan nyordning förenas med nya och mer restriktiva regler för hur budröstning skall genomföras. Syftet måste vara att få regler som så långt som möjligt förhindrar att någon som på grund av sjukdom är förhindrad att själv göra ett politiskt ställningstagande genom bud eller annan avlämnar valsedel. Riksdagen bör därför hos regeringen begära förslag till sådan ändring av vallagen att kraven på budröstning skärps.

I motion 1987/88:K701 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) framläggs förslag till ändring av 11 kap. 3 § vallagen att begreppet vårdare preciseras till den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mer varaktigt slag. Vårdaren skall vidare ange i vilket vårdarförhållande han står till väljaren. Budröstningen, som är av stort värde, har tillkommit för att i görligaste mån förhindra att fysiska handikapp omöjliggör utövandet av rösträtten. Genom noggranna regler har man sökt förebygga otillbörlig påverkan på den röstande. Kritik mot tillämpningen av budröstningen har enligt motionärerna förekommit i rätt många fall och ibland resulterat i överklaganden till valprövningsnämnden. För att öka rättssäkerheten för den enskilde och för att göra det lättare för valförrättaren att avgöra om en valsedelsförsändelse skall godtas eller avvisas bör klargörande bestämmelser införas i vallagen. Motionärerna erinrar vidare om att en ytterligare omständighet av betydelse i sammanhanget tillkommit genom regeringsförslag om att institutet omyndigförklarande skall avskaffas. När detta förslag genomförs kommer således en del av dem som inte tidigare haft rösträtt att behöva hjälp av t.ex. vårdare vid röstningen.

Gällande regler, m.m.

Särskilda bestämmelser om röstning med valsedelsförsändelse återfinns i 11 kap. vallagen.

Enligt 3 § får väljare, som på grund av sjukdom, rörelschinder eller hög ålder ej kan inställa sig i vallokalen, lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader eller moder eller syskon eller hans vårdare som fyllt 18 år. I nämnda paragraf finns också detaljföreskrifter om valsedelsförsändelser. Då valsedelsförsändelse mottas skall valförrättaren kontrollera att försändelsen är i föreskrivet skick – 11 kap. 7 §. Bud som ej är känt av röstmottagaren är skyldigt att legitimera sig – 8 §.

I riksskatteverkets (RSV) valhandbok ges kompletterande handledningar till de i valet engagerade valförrättarna m.fl. Beträffande budröstning skriver RSV följande:

När annan än make/maka är bud måste valförrättaren dessutom kontrollera att *budets underskrift* finns. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller väljarens vårdare och som fyllt 18 år. Ordföranden bör fråga budet om vilket släkt- eller vårdförhållande som råder.

Den som yrkesmässigt sköter sjuka, handikappade och äldre är naturligtvis vårdare och följaktligen behörig att lämna valsedelsförsändelse. Vilka som i övrigt skall anses som vårdare är svårt att entydigt ange och får bedömas från fall till fall.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden av samma innebörd har vid flera tillfällen behandlats av riksdagen, senast hösten 1987 (KU 1987/88:15). Då avslogs en likartad motion av samma huvudmotionär under hänvisning till tidigare bedömning, varvid utskottet framhöll vikten av att budröstningsförfarandet och partiernas roll hålls klart isär och att det var av särskild betydelse att de som medverkar i röstningsförfarandet på vårdinstitutioner följer gällande regler. Det kunde enligt utskottet förutsättas att de politiska partierna kommer att verka för att de aktiva i det lokala valarbetet blir orienterade om gällande föreskrifter. I en reservation (m, c, fp) yrkades bifall till motionens lagförslag. Riksdagen följde utskottet.

Frågan om budröstning togs även upp i proposition 1987/88:124 om god man och förvaltare i anslutning till förslag om ändring i vallagen och kommunallagen med anledning av att institutet omyndigförklaring utmönstras, vilket leder till en utvidgning av rösträtten. I propositionen föreslogs inga ändringar rörande röstning med valsedelsförsändelse. Departementschefen erinrade om riksdagens behandling av motioner om budröstning och vad konstitutionsutskottet uttalat. Utvidgningen av rösträtten till personer som i dag är omyndigförklarade kan enligt departementschefen leda till ett ökat utnyttjande av möjligheten till budröstning. Enbart denna omständighet torde dock inte ändra förutsättningarna för de överväganden som gjordes vid frågans tidigare behandling. Enligt departementschefen fanns heller inget annat skäl att nu ändra reglerna om röstning med valsedelsförsändelse. Han ville emellertid understryka vikten av att valförrättare och andra som medverkar vid röstning är uppmärksamma på risken för otillbörlig påverkan. Självfallet har även personalen på vårdinrättningar och inom socialtjänsten m.m. ett ansvar i detta avseende.

Åldersgränser

I motionerna 1986/87:K504 och 1987/88:K501 av Margareta Andrén och Lars Ernestam (fp) föreslås att riksdagen skall begära förslag om ändring i tillämpliga lagar och förordningar så att ingen övre åldersgräns fastställs för innehav av offentliga uppdrag. Motionärerna erinrar om gällande 70-årsgräns för nämndemän, ledamotskap av taxeringsnämnder och domkapitel.

I motion 1987/88:K506 av Nils T Svensson föreslås att de författningsreglerade åldersgränserna för vissa uppdrag skall upphöra. Motionären anför särskilt 70-årsgränsen för nämndemän.

Budröstning

De i motionerna 1987/88:K20 av Börje Stensson m.fl. (fp) och 1987/88:K701 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c) upptagna frågorna om ändrade regler för budröstning genom vårdare har behandlats och avslagits vid flera tillfällen under senare år, senast hösten 1987. I motion K701 framläggs förslag till sådan ändring i 11 kap. 3 § vallagen att begreppet vårdare preciseras till den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mer varaktigt slag. I båda motionerna framhålls att den nya ordning som inträder genom att institutet omyndigförklaring upphävs innebär att många som hittills inte haft rösträtt kommer att få sådan. Åtskilliga av dessa torde komma att behöva hjälp av annan för att kunna utöva rösträtten. Detta kommer att ställa särskilda krav på nya och mer restriktiva regler för att reducera riskerna för otillbörligt utnyttjande av dem som har svårt att t.ex. på grund av psykisk ohälsa själva göra ett politiskt ställningstagande.

Utskottet har som framgått erinrat om att frågan om ökat utnyttjande av budröstning tagits upp i proposition 1987/88:124. Denna omständighet torde enligt propositionen inte ändra förutsättningarna för de överväganden om budröstning som tidigare gjorts. Utskottet får för sin del erinra om de uttalanden som utskottet tidigare gjort i detta sammanhang. Det får vidare förutsättas att centrala valmyndigheten, som efter varje valår gör en utvärdering och föreslår vissa justeringar i regelsystemet, särskilt kommer att ägna uppmärksamhet åt budröstningsförfarandet mot bakgrund av de aktuella ändringarna. Med hänvisning till det anförda avstyrks motionerna K20 och K701.

Åldersgränser

Riksdagen har våren 1988 beslutat att ur rättegångsbalken utmönstra den tidigare 70-årsgränsen (prop. 1987/88:138, JuU 1987/88:38, rskr. 133). Genom tidigare riksdagsbeslut har också den dåvarande 67-årsgränsen för ledamotskap i domkapitel slopats.

Beträffande val av ledamöter och suppleanter i taxeringsnämnd gäller att varje myndig svensk medborgare som inte har fyllt 70 år är valbar. Skatteförenklingskommittén har i sitt nyligen avlämnade slutbetänkande (SOU 1988:21) bl.a. föreslagit att taxeringsbesluten i framtiden skall fattas av skattemyndigheterna och inte som hittills av taxeringsnämnderna. I varje skattemyndighet skall finnas en lekmanadominerad skattenämnd. För dessa lekmän har kommittén inte föreslagit någon åldersgräns. De nya reglerna föreslås gälla fr.o.m. 1991 års taxering. Förslaget remissbehandlas för närvarande.

Utskottet finner mot bakgrund av vad som ovan redovisats att de övre åldersgränserna redan slopats vad gäller nämndemän och domkapitelsledamöter. Motionerna är således tillgodosedda i dessa delar. Enligt ett utredningsförslag kommer taxeringsnämnderna att upphöra och särskilda lekmanadominerade skattenämnder att kopplas till varje skattemyndighet.

För dessa lekmän har någon övre åldersgräns inte föreslagits. Motionerna 1988/89:KU12 föreslås besvarade med vad utskottet anfört.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *budröstning*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:K20 och 1987/88:K701,
2. beträffande *åldersgränser*
att riksdagen förklarar motionerna 1986/87:K504, 1987/88:K501 och 1987/88:K506 besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 22 november 1988

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Catarina Rönnung (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage* (m), Sören Lekberg (s), Torgny Larsson* (s), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk), Hans Leghammar (mp), Ulla Pettersson (s), Stig Bertilsson (m) och Ingegerd Sahlström* (s).

*Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

Budröstning (mom. 1)

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c), Hans Leghammar (mp) och Stig Bertilsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Utskottet har" och slutar med "motionerna K20 och K701" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill starkt understryka vikten av att så många som möjligt kan avge sina röster i de allmänna valen. Olika former av budröstning är härvidlag ett viktigt komplement till den personliga röstavgivningen.

Samtidigt är det av största vikt att skapa garantier för att riskerna för otillbörlig påverkan vid budröstning undanröjs. Vidare är det av stor betydelse att reglerna är så utformade, att röstmottagarna på så säkra och likformiga grunder som möjligt kan avgöra om den som tjänstgör som bud skall accepteras eller ej. Det är olyckligt med olikartad praxis mellan olika röstmottagare. Tvister om valförrättarnas beslut kan dessutom leda till överklaganden och i vissa fall omval.

Erfarenheten visar att problem särskilt uppkommit vad gäller budröstning genom vårdare. Rena missbruk har förekommit, i några fall beivrade vid domstol. Det har också i övrigt rätt stor osäkerhet om vad som skall avses med ett vårdnadsförhållande. 1988/89:KU12

Genom den reform som leder till att institutet omyndigförklaring upphör kommer i fortsättningen många av de personer som i dag är omyndigförklarade att ha rösträtt. Detta leder till en ökning av budröstning genom vårdare, varför det nu är särskilt motiverat att införa vissa klargörande bestämmelser i vallagen. Dessa ökar rättssäkerheten för den enskilde och underlättar för valförrättaren att avgöra om en valsedelförsändelse skall godtas eller avvisas.

Utskottet anser därför i likhet med vad som anförts i motionerna att det föreligger behov av att komplettera föreskrifterna i 11 kap. 3 § vallagen på det sätt som föreslås i motion 1987/88:K701.

dels att moment 1 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

1. beträffande *budröstning*

att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:K20 och 1987/88:K701 antar följande

Häri genom föreskrivs att 11 kap. 3 § vallagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.
3 §

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder ej kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos närmaste utlandsmyndighet där röstning äger rum, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller hans vårdare och som fyllt 18 år. Sådan valsedelsförsändelse anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket ej kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet ej är känt för dem. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne.

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder ej kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos närmaste utlandsmyndighet där röstning äger rum, får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller hans vårdare och som fyllt 18 år. *Vårdare är den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mer varaktigt slag.* Sådan valsedelsförsändelse anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket ej kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet ej är känt för dem. *Vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren.* Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1989.

